

Knihy pamäti Moravského zemského súdu v dlhom 16. storočí (Právne - historický rozbor agendy)

Referát

Jana Jenišová: Knihy paměti moravského zemského soudu v „dlouhém“ 16. století. SAP 67, 2017, s. 518-545.

V nasledujúcich riadkoch sa budem venovať téme právne historickým dokumentom, ktoré vychádzajú z činnosti Moravského zemského súdu. Moravské zemské právo sa rozvíja v prostredí Moravy od poslednej štvrtiny 15. storočia pomerne konštantne. Zlom nastáva až po bitke na Bielej Hore. Na začiatku sa však musím zmieniť o Tovačovskej knihe, ktorej vznik možno datovať 80. rokov 15. storočia. Je to prvý právny súhrn rozhodnutí Moravského zemského súdu. Z tejto knihy sa dozvedáme aj o vzťahu panovníka a zemskej obce a o fungovaní úradov na Morave. Vrámei Tovačovskej knihy možno ale taktiež nájsť mnohé snemovné ustanovenia, ktoré sa tam objavujú od prvých desaťročí 16. storočia. Táto kniha sa stala súčasťou súboru dokumentov z tzv. tlačených zemských kníh. Tento súbor právnych dokumentov patrí k najzachovanejším a k najcennejším dokumentom v rámci Českej republiky.

K zmenám moravskom zemskom práve došlo po stavovských povstaniach, kedy bolo vyhlásené obnovené zemské zriadenie, k čomu došlo v roku 1628. Základnou inšpiráciou pre obnovené zriadenie moravského zemského práva bolo české zemské právom. Dôležitým momentom pre celkový rozvoj práva bolo aj ustanovenie Znojemskeho zemského práva. Začína rozvoj Znojemskeho zemského práva v roku 1535, ktoré prešlo postupnými zmenami v rokoch 1545, 1562 a 1604. Z tohto hľadiska môžeme hovoriť o kontinuálnom vývoji moravského zemského práva počas 16. storočia. Základ moravského zemského zriadenia tvorili orgány zemského súdu a moravského zemského snemu, v ktorých písomnosti sa zachovali v podobe zemských súdnych a zemských snemových kníh, ktoré možno zaradiť do 16. storočia. Do tejto doby nám okrem moravských zemských dosák zaradíme aj knihy alebo záznamy o predvolaní na súd. takzvané puhony Tieto nálezy sa začali zaznamenávať do osobitných kníh. Od roku 1518 boli záznamy o činnosti zemského súdu zaradené do pamäti snemovní, ktorých je zachovaných 7 zväzkov a 4 zväzky kópiárov. Od roku 1540 je zachovaných aj niekoľko snemovných tlačí, ktoré sa týkajú daní a uznesení snemu a dopĺňajú zemské zriadenie.

Vydávanie týchto tlačí však nebolo kontinuálne a neprebiehalo stále. Na začiatku 16. storočia vznikali pre potreby vedenia súdne agendy, tzv. knihy pamäti, teda už sa nejednalo iba o predvolania a nálezy, ale aj o zápis priebehu súdneho konania. Tento vývoj možno badať na Olomouckej predvolávacej knihe z rokov 1475 — 1494. Je špecifická najmä z toho dôvodu, že

neobsahuje žiadne predvolania, ale len klasické nálezy súdu a súdne zaznamenáva početné poučenia týkajúce sa len zemského hajtmána. K hajtmanovi a konkrétnym šľachticom, ide o rozhodnutia súdu, zaznamenávajú sa spory o česť a rôzne pánske a hajtmanské rozkazy rôzneho druhu. Taktiež sa pri poučeniach jednalo hlavne o správu sirotských statkov, ale sú tam zmienené aj poučenia pre úradníkov a súkromné osoby. V tejto knihe sú taktiež vedené výpovede zo zemského snemu a výroky zo zemského súdu. V prípade kníh pamätí sa zapisovali predovšetkým spory. Moravský zemský súd konštatoval nález, ktorý mohol slúžiť aj pre súdne spory podobného charakteru. Pre toto obdobie sa zachovalo 8 rukopisov kníh pamätí, pričom najstaršia kniha je zaradená do Olomouckého kraja a jeden z rukopisov z 80. rokov 16. storočia obsahuje aj inú agendu. Nehľadiac na tieto 2 spomínané knihy, môžeme týchto 6 zostávajúcich dátovať do rokov 1535 — 1628. Tieto knihy sú radené do fondov Brnenského a Olomouckého kraja, ale reálne sa vždy zapisovalo iba do jednej z nich.

v nasledujúcich riadkoch by som sa zmenil konkrétnejšie o týchto knihách

MZA, A3, inv. č. 726 kniha pamätí a naučení olomoucká kniha

jedna sa o najstaršiu knihu s pred roka 1517 - 2529 tu bola zapisovaná aj iná agenda než súdna jedná sa tak aj o záznamy so zasadnutí Moravského zemského snemu a mnohých iných administratívnych záznamov. Jednou z charakteristík knihy je chybné datovanie, možno tam nájsť aj záznamy z pred roka 1517. rukopis vznikol sekundárnym zviazaním.

2. MZAA3, inv. č. 766 kniha pamätí a naučení (brnenská) 1535-1555

Hlavná kniha pre toto obdobie, jedná sa o úplný opis čistopis.

3. MZA, A3, inv. č. 724, kniha pamätí a naučení (olomoucká)

Jedná sa o hlavnú knihu, datovanie 1555-1585 rukopis sa skladá z dvoch častí, prvá časť obsahuje záznamy z inv. 724. záznamy su rubrikovane z odkazom na folia. nejedná sa o roziahle vypisy hlavná kniha inv 724 v súčte 355 fol. Druhá časť rukopisu má záznamy v chronologicky opačnom poradí, z obdobia 1594-1583 inv. č. 767. 724. Záznamy z brnenského sudu (pôstni svatokunhutský a Bartolomejský v Olomouci z roku 1583) Rukopis ďalej obsahuje niekoľko záznamov ktoré svojou povahou patria viac-menej do inv. 778

4. MZA, A3, inv. 767: kniha pamätí a naučení (Brnenská)

jedna sa o úplný opis alebo čistopis, hlavná kniha pre obdobie 1585-1628 na konci rukopisu sú pripojene odkazy na folia z inv. 767

5.MZA,A3,inv. č.778 Kniha pamäti a naučení

Ide v poradí o tretí rukopis pre obdobie 1585-1628 kniha nie je evidovaná podľa kraja, ale v rámci knih pamäti zemského práva, až za zložkou rukopisov tribunálu. kniha zachytáva klasickú súdnu agendu, nájdeme tam aj prehovory prísediacich, z tohoto dôvodu je kniha cenným prameňom pre štúdium Moravského Zemského sudu a Moravského Zemského práva.

Ku knihám pamäti mohli začleniť aj rukopis MZA,A3 inv. č. 772 záznamy pri (konfliktov) postranných 1490 - 1610. Jedná sa o rukopis obsahuje výpisy so spornej, ale nepuhonej agendy ktorá bola do kníh pamäti taktiež zapisovaná. kniha obsahuje záznamy týkajúce sa poučenia týkajúce sa predovšetkým sirotskej agendy, ktoré sa boli určené Opavskému a krnovskému knižactvu. V tomto prípade sa jedná agendu zaoberajúcu sa dedením, prípadne jurisdikciou. deliktmi kore riešené v rámci postranných pri (konfliktov).

Prvé knihy pamäti boli publikované ako regist obsah rukopisov. Na počiatku 16. storočia v prvej knihách pamäti sa stretávame so zámenami pojmov zemský snem a zemský sud a to z toho dôvodu, že stavy používali pre zemský sud pojem zemský snem. Dnes z určitosťou možno tvrdiť, že olomoucká kniha ani povodne knihou pamäti nemala byť. možno pozorovať viacero formátov a taktiež viacero pisárov vznikla zviazaním, v neskoršej dobe.

V rámci zhrnutia možno poznamenať, že knihy pamäti neslúžili len ako záznamy pre budúce prax zemského práva, ale ich dominantnú agendu utvárali záznamy so sirotskej agendy postranných pri, ohlásení a zmocnení.

Chcel by som sa ešte zmieniť o knihe pamäti z rokov 1535 - 1556 táto kniha bola založená hlavným pisárom Moravského Margrofstva Otmarom z Nepomuku zomrel asi v roku 1540. V knihe sú evidované záznamy až do sudu v Olomouci dňa 25 Júla 1536 pričom obsah knihy je zhrnutý v úvodnom zázname, na zaver knihy je zostavený register, v ktorom sú uvedené názvy jednotlivých rubriek.

Knihy pamäti sa používali aj na záznamy komplikovaných právnych situácií, a to dokladajú záznamy Karola zo Žerotína z roku 1596 spor vznikol ohľadne obsadzovania miestodržiteľských úradov. V tomto konkrétnom spore súd pátral v starších záznamoch knih pamäti a hľadal podobný prípad. V tomto prípade, ale vyvstali ďalšie skutočnosti, a tak sa mnoho ráz ukázalo, že záznamy v knihách pamäti boli nepostačujúce a kritizované.

zdroj :Jana Jenišová :Knihy Pamätí Moravského zemského sudu v dlhom 16. storočí (pravne historický rozbor agendy) SAP 67, 2017, s518-545.